

Extended Abstract

Aspectual System and Aspectual Shift in Bakhtiari Lori Dialect

Fatemeh Salahshouri ¹

MA graduate of Linguistics, Department of
Linguistics, Faculty of Letters and Human
sciences, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran

f_salahshouri@sbu.ac.ir

Zeinab Mohammad Ebrahimi Jahromi ²

Associate professor, Department of Linguistics,
Faculty of Letters and Human sciences, Shahid
Beheshti University, Tehran, Iran

Corresponding Author

z_mebrahami@sbu.ac.ir

Abstract

Aspect is a semantic category that reflects how speakers conceptualize the internal temporal structure of a situation. This study investigates lexical aspect in Bakhtiari Lori within the framework of Vendler's (1957) typology and the diagnostic tests proposed by Dowty (1979) and Jackendoff (1983). In addition to outlining a lexical aspectual system for Bakhtiari Lori, the study addresses the following questions: (1) Which components determine the type of grammatical aspect in Bakhtiari Lori? (2) How can the role of context in aspectual shift (aspectual alternation) be explained? The research adopts a descriptive-analytical approach. Data were collected through interviews with native speakers of Bakhtiari Lori, involving a total of five participants. Although Dowty's and Jackendoff's tests proved sufficient for distinguishing certain aspectual categories, the analysis revealed a lack of clear delineation and, in some cases, conflation between aspectual types. The telic and atelic properties of verbs, along with their aspectual behavior, were found to be highly sensitive to semantic and pragmatic context, often giving rise to shifts in aspectual classification. Accordingly, telicity is better treated as a semantic feature rather than a rigid aspectual category. Furthermore, formal and semantic markers—such as the auxiliary *dâften*, the prefix *e-*, and the adverb *haj*—indicate continuity and may additionally signal futurity or imminence. Despite the use of identical predicates for different types of eventualities in Bakhtiari Lori, aspect plays a decisive role in distinguishing event types. Overall, the findings underscore the need for a comprehensive, context-sensitive, and pragmatically grounded analysis of aspect and verb classification in Bakhtiari Lori.

Keywords:

Aspect shift
Dialectology
Grammatical aspect
Lexical aspect
Lori Bakhtiyari

How to cite this article:

Salahshouri, F. and Mohammad Ebrahimi Jahromi, Z. (2025). Aspectual System and Aspectual Shift in Bakhtiari Lori Dialect. *Journal of Linguistics & Iranian Languages*, 10(2), 59-77. <https://doi.org/10.22099/jill.2025.53207.1425>



COPYRIGHTS ©2025 The author(s). This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution (CC BY-NC 4.0), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, as long as the original authors and source are cited. No permission is required from the authors or the publisher.

Introduction

Every language or dialect constitutes an integral part of a nation's culture, and its preservation requires systematic linguistic documentation. The Lori language, with its diverse varieties, is susceptible to change due to speaker migration, technological developments, and media influence. Therefore, the compilation and documentation of its grammar and lexicon are essential. The data from this research can contribute to the development of comprehensive linguistic dictionaries and the creation of dialectological atlases of Iranian languages, as well as determine the position of dialects within the genealogical structure of the Persian language.

The concept of aspect, as one of the fundamental topics in semantics, has attracted considerable attention from researchers since the mid-twentieth century. This category pertains to the way events unfold over time (Comrie, 1976). Aspect, along with other grammatical categories such as mood and tense, occupies a central position in linguistic studies. Tense has been extensively examined by linguists, resulting in various definitions. Tense is considered a systematic representation of the relationship between two points along the linear dimension of time (Givón, 2001: 286–287). Comrie (1985) suggests that tense is the grammatical expression of temporal location. In essence, grammatical tense is a linguistic tool used to specify the temporal position of events relative to a reference point, usually the moment of speaking. In other words, it indicates whether an event occurred in the past, present, or future. This interpretation enables humans to refer to past, present, and future events with precision and to distinguish them from one another (Rezaei & Bahrami, 2018).

However, the simple past, present, and future distinctions alone cannot differentiate between past continuous, past progressive, and simple past events. What helps distinguish these finer temporal nuances is the grammatical category of aspect. Unlike tense, which situates an event relative to the time of speaking, aspect concerns the internal temporal structure of the event itself, independently of its relation to the moment of utterance.

This study aims to provide a systematic framework of aspectual classes in Bakhtiari Lori through the analysis of the semantic properties of verbs and to address the following questions: Which factors influence the determination of grammatical aspect in Bakhtiari Lori? How can the role of context in changing or modulating aspect (aspectual modulation) be explained? In this research, alongside presenting a lexical aspectual system of Bakhtiari Lori, the behavior of verbs across different clauses is also analyzed.

Materials & Methods

This study employed a descriptive-analytical approach. Data were collected through interviews with five native speakers of Bakhtiari Lori, aged 50 to 70, who mostly reside in western Isfahan Province and have limited proficiency in Persian and no university education. These characteristics ensure the authenticity and indigenous nature of the data. The participants' speech exhibits notable differences from that of younger generations, even at the phonological level, which further enhances the validity of the data.

Recordings were conducted in a natural and quiet environment and included both elicited speech about personal experiences and spontaneous everyday conversations. In some cases, recordings were made without prior notice, with speakers' consent obtained afterward. All data were meticulously transcribed and documented to allow for precise analysis. Additionally, the author, as a native speaker of this dialect, employed their linguistic intuition to assess the grammaticality and acceptability of sentences.

Discussion & Conclusion

In this study, aspect in the Bakhtiari Lori dialect was analyzed and described using the tests proposed by Dowty (1979), Jackendoff (1983), and Vendler (1957), and classified into three categories: stative, activity, and punctual. The data were collected from recordings of spontaneous daily conversations of five native Bakhtiari speakers, primarily residing in the western regions of Isfahan Province. The results indicated that although these tests were effective in many cases, they did not always accurately determine the aspectual type of certain predicates. For example, the stative predicate *šenâxten* ('to recognize') did not conform to the "for X time" test but appeared natural with the "in X time" test. This suggests that relying solely on a single test is insufficient for identifying aspectual type, and that contextual and other syntactic elements must also be taken into account.

A key feature of stative verbs is their atelic nature. These verbs, which merely describe a state of existence or an attitude, do not inherently aim toward a specific goal and generally do not naturally co-occur with time-bounded adverbials. Nevertheless, although *šenâxten* ('to recognize') is a stative predicate, it was found to be compatible with the "in X time" test, highlighting the need for a more fine-grained approach to aspectual classification.

The findings also indicate that aspect in Bakhtiari Lori is influenced by context, adverbials, and other syntactic elements, allowing verbs to shift from one aspectual category to another, a phenomenon referred to as aspect shift. For instance, the verb *estajden* ('to buy') functions as an atelic verb in some contexts but as a telic verb in others, depending on the presence of a complement or object. This suggests that telicity should be treated as a flexible feature rather than a fixed aspectual category. Punctual verbs, such as *morden* ('to die'), have a clearly defined endpoint, where the occurrence and completion of the event coincide, making them difficult to distinguish.

Conversely, the verb *dar zajden* ('to knock on the door') functions as a punctual predicate in certain contexts, conveying the meaning of 'to close the door,' while in constructions such as *dar e-zan-e*, it denotes repetition and continuity of the action of knocking. In the simple past tense with perfective aspect, this verb behaves as a punctual verb, marking the transition of the door from an open to a closed state; however, with progressive aspect, it conveys a different meaning. Thus, despite the use of a shared predicate for these actions, the aspectual type plays a crucial role in how listeners interpret the nature of the event.

In Bakhtiari Lori, the concept of progressivity is expressed through two distinct strategies: the use of the auxiliary verb *dâšten* ('to have') and the verbal prefix *e-* (equivalent to *mi-* in Standard Persian), as well as through adverbs such as *haj* ('Continuously'). Progressive constructions in this dialect not only denote the continuity of an action but are also used to indicate an event that is about to occur or will take place in the near future. This feature reflects the semantic and functional development of progressive structures in Bakhtiari Lori.

References

- Abbasi, N., & Najafian, A. (2015). Past tense verb structure in the Chaharlang Bakhtiari dialect. In A. Sepehvand (Ed.), *Proceedings of the First National Conference on Indigenous Languages of Zagros* (pp. 412–433).
- Abbasi, Z. (2015). Lexical aspect of compound verbs in the Birjandi dialect. *Linguistics and Dialects of Khorasan, Ferdowsi University of Mashhad*, 7(2, Serial 13), 39–60.
- Abolhasani Chimeh, Z. (2011). Types of lexical aspect in Persian verbs. *Persian Literature*, 1(6, Serial 193), 101–120.

- Amanollahi Baharvand, S. (2006). *The Lor people: A study on ethnic cohesion and geographical distribution of Loris in Iran*. Tehran: Agah. analyzing two hundred newly discovered documents from the Safavid era to the present. Tehran: Tahuri.
- Anonby, E. (2003). Update on Lori: How many languages?. *Journal of the Royal Asiatic Society*, 13(2), 171-197.
- Anvari, H., & Ahmadi Givī, H. (2018). *Persian grammar 2*. Tehran: Fatemi.
- Bybee, Joan L., William Pagliuca & Revere D. Perkins. (1994). *The Evolution of Grammar: tense, aspect and modality in the languages of the world*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Cheraghi, Z., & Karimi Doostan, G. (2013). Classification of Persian verbs based on event and aspectual structure. *Linguistic Research*, 4(2), 41–60.
- Comrie, B. (1976). *Aspect*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Comrie, B. (1985). *Tense*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Croft, W. (2012). *Verbs: Aspect and causal structure*. New York: Oxford.
- Dahl, O. (1985). *Tense and aspect systems*. Blackwell.
- Daneshpoosh, F., Karimi Doostan, G., Ebrahimi, Z., & Roshan, B. (2013). The nature of lexical aspect of verbs and its relationship with the non-transparent stem-forming morpheme -rā in Sorani Kurdish. *Linguistics and Dialects of Khorasan, Ferdowsi University of Mashhad*, 5(1), 53–80.
- Dowty, D. R. (1979). *Word meaning and montague grammar*. Dordrecht: Kluwer Academic Publisher.
- Filip, H. (2004). *The telicity parameter revisited*. In R. B. Young (Ed.), *Semantics and Linguistic Theory* (Vol. 14, pp. 92-109). Northwestern University.
- Filip, H. (2011). Aspectual class and aktionsart. In C. Maienborn, K. von Stechow, & P. Portner (Eds.), *Semantics: An international handbook of natural language meaning* (85-100). Mouton de Gruyter.
- Filip, H. (2012). "Lexical aspect". *The Oxford handbook of tense and aspect*, 721-751.
- Ghaed Rahmat, E. (2016). Mir Jahangir Khan and the name Bakhtiari. *Persik Zagros Cultural and Social Quarterly*, 1(1), 57.
- Habibi, M. T. (2016). *A comparative study of Persian and Lori grammar (verb structure)* (Master's thesis). Payame Noor University, Lavasanat Center.
- Haghibin, F., & Soleimani, A. (2016). Grammatical tense and aspect in the Lori dialect of Bala Griveh. *Linguistic Inquiries*, 7(2), 245–262.
- Hewson, J., & Bubenik, V. (1997). *Tense and Aspect in IndoEuropean Languages*. Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamin.
- Holt, J. (1943). *Etudes d'aspect Acta Jutlandica 15.2*. Kobenhavn: Universitetsforlaget Aarhus enjarmunksgaard.
- Izadpanah, H. (1997). *Geographical and social history of Lorestan: An introduction to the ancient and historical monuments of Lorestan*. Tehran: Cultural Heritage and Honors Association.
- Jackendoff, R. S. (1983). *Semantics and Cognition*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Kenny, A. (1963). *Actions, emotions and will*. London: Routledge and Kegan paul.
- Kroeger, P. R. (2005). *Analyzing Grammar: An Introduction*. Cambridge University Press.
- Löbner, S. (2013). *Understanding semantics* (2nd ed.). Routledge.
- MacKinnon, C. (2011). "Lori dialects". *Encyclopedia Iranica* 18. New York: Center for Iranian Studies, Columbia University. Online address: <http://www.iranicaonline.org/articles/lori-dialects>.

- Mousavi, H. (2022). The status of the progressive aspect in the Luri Bala-Gerveh dialect. *Quarterly Journal of Studies on the Languages and Dialects of Western Iran*, 10(1), 37–58.
- Naghzgooyeh Kohan, M. (2010). Auxiliary verbs and aspect representation in Persian. *Adab Pazhuhi*, (14), 93–110.
- Oranski, I. M. (2008). *Iranian languages* (A. A. Sadeghi, Trans.). Tehran: Sokhan. (Original work published 1979).
- Pavey, E. L. (2010). *The Structure of Language, An Introduction to Grammatical Analysis*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Reichenbach, H. (1947). *Elements of Symbolic Logic*. New York: The Macmillan Company.
- Rawlinson, H. (1981). *Rawlinson's travelogue: Passage from Zahab to Khuzestan* (S. Amanollahi Baharvand, Trans.). Tehran: Agah. (Original work published 1862).
- Rezaei, V., & Amani Babadi, M. (2013). Grammatical aspect in the Bakhtiari Lori dialect. *Journal of Language and Dialect Studies in Western Iran*, 1(3), 139–157.
- Richards, J., & Schmidt, R. (2002). *Longman Dictionary of Language Teaching and Applied Linguistics*. London and New York: Longman.
- Rothstein, S. (2004). *Structuring events: A study in the semantics of lexical aspect*. Blackwell.
- Ryle, G. (1949). *The concept of mind*. Chicago: University of Chicago Press.
- Sarлак, R. (2010). *The Sarlak tribe: An ancient branch of the Bakhtiari tribe—Revisiting and*
- Schmitt, R. (2004). *Guide to Iranian languages: New Iranian languages* (Vol. 2) (A. Bakhtiari et al., Trans.). Tehran: Qoqnoos.
- Smith, C. S. (1991/1997). *The Parameter of Aspect*. Dordrecht: Kluwer.
- Soltanī, L. (2012). *Description of verbs in the Lori dialect of Bakhtiari Deh Tirani Aligudarz* (Master's thesis). Payame Noor University, South Tehran Center.
- Taheri, E. (2006). Verbs in the Bakhtiari dialect. (5), 86–106.
- Van Valin, Jr., & Robert, D. (2007). *Exploring the Syntax- Semantic interface*. Cambridge: University Press.
- Vendler, Z. (1957). Verbs and times. *The Philosophical Review*, 66 (2), 143-160.
- Vendler, Z. (1967). *Linguistics in philosophy*. Cornell University Press.
- Visi Hesār, R. (2015). Tense and aspect in Mukriani Kurdish. *Journal of Language and Dialect Studies in Western Iran*, 2(8), 101–124.
- Zia Majidi, L., & Haghbin, F. (2018). Verb aspect in Lori and its varieties. *Journal of Language and Dialect Studies in Western Iran*, 6(22), 93–110.

زبان‌شناسی و گویش‌های ایرانی

سال ۱۰، شماره ۲، پیاپی ۱۷ (تابستان ۱۴۰۴) شماره صفحات: ۵۹ - ۷۷

نظام نمودی و نمودگردانی در گویش لری بختیاری

فاطمه سلحشوری^۱، زینب محمدابراهیمی جهرمی^{۲*}

۱. کارشناس ارشد زبان‌شناسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران.

۲. دانشیار، گروه زبان‌شناسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران.

چکیده

نمود یک مقوله‌ی معناشناختی است که به شیوه‌ی نگرش به ساختار درونی زمان در یک موقعیت اشاره می‌کند. در این پژوهش برآنیم تا ضمن بررسی نمود واژگانی بر اساس آرای وندلر (۱۹۵۷) و آزمون‌های دوتی (۱۹۷۹) و جکندوف (۱۹۸۳) علاوه بر ارائه‌ی نظام نمودی واژگانی لری بختیاری، به پاسخ پرسش‌های زیر دست یابیم: ۱. چه مؤلفه‌هایی بر تعیین نوع نمود دستوری در لری بختیاری مؤثراند؟ ۲. چگونه می‌توان تأثیر بافت را بر تغییر نوع نمود (نمودگردانی) تبیین کرد؟ این پژوهش، توصیفی تحلیلی است. داده‌ها از طریق مصاحبه با گویشوران بومی لری بختیاری، جمع‌آوری شده است. گویشوران این پژوهش مجموعاً پنج نفر می‌باشند. علی‌رغم کفایت آزمون‌های دوتی (۱۹۷۹) و جکندوف (۱۹۸۳) در برخی محمول‌ها و تمیز انواع نمود از یکدیگر، عدم تبیین روشن و گاهی خلط انواع نمود مشاهده شد. ویژگی‌های غایت‌مند و غیرغایت‌مند افعال و رفتار نمودی آن‌ها، تابع بافت معنایی و کاربردشناختی است و می‌تواند منجر به تغییر طبقه‌ی نمودی شود؛ بنابراین بهتر است غایت‌مند و غیرغایت‌مند بودن، به عنوان یک ویژگی در نظر گرفته شود تا یک طبقه‌ی نمودی. علاوه بر این، ابزارهای صوری و معنایی مانند فعل کمکی «dāften» پیشوند «e» و قید «haj» استمرار عمل را نشان می‌دهند و گاهی به وقوع فعل در آینده یا در شرف تحقق آن دلالت دارند. با وجود به‌کارگیری یک محمول مشترک برای برخی از کنش‌های مختلف در بختیاری، نوع نمود نقش تعیین‌کننده‌ای در تشخیص نوع کنش ایفا می‌کند. این یافته‌ها بر ضرورت تحلیل جامع، بافت‌محور و کاربردشناختی در شناسایی و طبقه‌بندی نمود افعال در لری بختیاری تأکید می‌کند.

واژه‌های کلیدی:

گویش‌شناسی
لری بختیاری
نمود دستوری
نمودگردانی
نمود واژگانی

تاریخچه مقاله:

دریافت: ۲۲ اردیبهشت‌ماه ۱۴۰۴

پذیرش: ۲۱ آبان‌ماه ۱۴۰۴

* آدرس ایمیل نویسنده مسئول: f_salahshouri@sbu.ac.ir

ارجاع به مقاله: سلحشوری، فاطمه و محمدابراهیمی جهرمی، زینب. (۱۴۰۴). نظام نمودی و نمودگردانی در گویش لری بختیاری. *زبان‌شناسی و گویش‌های ایرانی*. ۲(۱۰)، ۱-۱۷. <https://doi.org/10.22099/jill.2025.53207.1425>

حق نشر ۲۰۲۵-نویسنده(گان). این یک مقاله با دسترسی آزاد است که تحت شرایط مجوز Creative Commons Attribution (CC BY-NC 4.0)



منتشر شده است، استفاده، توزیع و تکثیر نامحدود را در هر رسانه‌ای مجاز می‌داند، مشروط بر اینکه به نویسندگان و منبع اصلی اشاره شود. هیچ اجازه‌ای از نویسندگان یا ناشر لازم نیست.

۱. مقدمه

منطقه‌ی وسیعی از غرب کشور، مرکز و مناطقی از سواحل خلیج فارس، قلمرو لرهایی است که جمعیت ساکنان این پهنه، در دو منطقه‌ی لر بزرگ و لر کوچک پراکنده شده است (سرلک، ۱۳۸۹: ۱۶). لرها به‌عنوان بخشی از اقوام ایرانی (هند و اروپایی) شناخته می‌شوند و به ایل‌های لر یا گروه قومی لرها منسوب‌اند (آنونبی، ۲۰۰۳: ۱۷۳). به عبارت دقیق‌تر، این خانواده یک گروه جدا اما مرتبط با چند زیرگروه پیوسته از ایلات و طوایف است. شناخته‌شده‌ترین این گروه‌ها عبارتند از: فیلی (لر کوچک)، بختیاری، بویراحمدی، کهگیلویه و ممسنی که چهار گروه آخر شاخه‌ی لر بزرگ را تشکیل می‌دهند. بختیاری یکی از گویش‌های جنوب غربی ایران است که در منطقه‌ی وسیعی در غرب و جنوب غربی ایران به آن تکلم می‌شود. این منطقه که امروزه عمدتاً در چهار استان چهارمحال و بختیاری، خوزستان، لرستان و اصفهان واقع شده است، از جنوب به استان کهگیلویه و بویراحمد، از غرب به رود دز و شهرستان‌های شوشتر و دزفول در استان خوزستان، از شمال به شهرستان‌های الیگودرز و دورود در استان لرستان و از شرق به شهرستان‌های شهرکرد و بروجن در استان چهارمحال و بختیاری محدود می‌شود (طاهری، ۱۳۸۵: ۸۷-۸۶). محدوده‌ی لری خاوری^۱ شامل استان‌های چهارمحال و بختیاری، فارس، بوشهر، خوزستان، کهگیلویه و بویراحمد و اصفهان است (امان‌اللهی بهاروند، ۱۳۸۵: ۵۵). شمار قابل توجهی از لرها در مناطق همجوار ایلام، اصفهان و فارس زندگی می‌کنند. با توجه به پهنه‌ی وسیع گونه‌های لری، گونه‌ی زبانی مورد بررسی در این جستار، لری بختیاری میانی^۲ (هفت‌لنگی)^۳ است که در مناطقی از غرب استان اصفهان به آن تکلم می‌شود (آنونبی، ۲۰۰۳: ۱۷۳).

هر زبان، گویش^۴ یا گونه^۵ نمایانگر بخشی از فرهنگ یک ملت است و گسترش و حفاظت از آن، مستلزم مستندسازی و ثبت زبان‌شناختی آن است. زبان لری با گونه‌های متنوع خود، به‌عنوان یکی از گنجینه‌های زبانی ایران، شایسته‌ی مطالعه و تحلیل دقیق است. اهمیت این پژوهش در آن است که امروزه، به دلیل مهاجرت گویشوران بومی، توسعه‌ی صنعت و فناوری، و تأثیر روزافزون رسانه‌ها، گویش‌های اصیل ایرانی دستخوش تغییرات جدی شده‌اند. از این‌رو، گردآوری، مستندسازی دستور زبان و واژگان این گویش‌ها اقدامی ضروری به شمار می‌آید. داده‌های این گونه پژوهش‌ها می‌توانند در تدوین فرهنگ‌های جامع زبانی و ایجاد اطلس‌های گویش‌شناختی به کار گرفته شوند. ترسیم اطلس جامع و دقیق گویش‌شناختی زبان‌های ایرانی مستلزم آن است که جایگاه گویش‌ها و زبان‌های مختلف در شاخه‌های درخت زبان‌شناسی فارسی به‌طور دقیق مشخص شود. این امر می‌تواند به ارائه‌ی تصویری کامل‌تر از زبان‌های ایرانی و حفظ این میراث فرهنگی کمک شایانی نماید.

^۱ زبان لری را می‌توان به دو شعبه‌ی باختری و خاوری تقسیم کرد که مرز بین این دو، رودخانه‌ی دز است که لرستان و بختیاری را از هم جدا می‌سازد (امان‌اللهی بهاروند، ۱۳۸۹: ۵۵).

^۲ لری بختیاری عمدتاً به سه شاخه‌ی اصلی تقسیم می‌شود: لری شمالی (میوندی)، لری میانی و لری جنوبی (جانکی).

^۳ تقسیم‌بندی ایل بختیاری به دو قسمت «هفت‌لنگ» و «چهارلنگ» مربوط به زمان صفویه (یا احتمالاً افشاریه) است که از اواخر قرن دهم آغاز و تا دهه‌ی سوم قرن یازدهم هجری، برای تسهیلات جمع‌آوری مالیات‌های محلی به وجود آمد و در این مدت به مرور شکل رسمی به خود گرفت (سرلک، ۱۳۸۹: ۱۹). راولینسون (۱۸۳۹) نیز در سفرنامه‌ی خود، از پرداخت مالیات بختیاری براساس قاطر و مادیان سخن رانده است. بنابراین احتمالاً وجه تسمیه چهارلنگ و هفت‌لنگ بر اساس مالیات صورت گرفته است (امان‌اللهی بهاروند، ۱۳۸۵: ۱۸۶).

^۴ dialect

^۵ variety

نمود یک مقوله‌ی معناشناختی است که به شیوه‌ی نگرش به ساختار درونی زمان در یک موقعیت اشاره می‌کند. به عبارتی این مقوله به نحوه‌ی بروز رویدادها در طول زمان مربوط می‌شود (کامری، ۱۹۷۶). مقوله‌ی نمود، در کنار سایر مقوله‌های فعل، مانند وجه^۱ و زمان دستوری^۲ از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است.

زمان دستوری، توسط زبان‌شناسان متعددی مورد بررسی قرار گرفته است و تعاریف مختلفی برای این مقوله ارائه شده است؛ مقوله‌ی زمان، بازنمایی نظام‌مند رابطه بین دو نقطه، در امتداد بعد خطی زمان دانسته می‌شود (گیون^۳، ۲۰۰۱: ۲۸۷-۲۸۶). کامری (۱۹۸۵) بیان می‌کند که زمان، بیان دستوری مکان در زمان است. زمان دستوری ابزاری است که در زبان برای نشان دادن موقعیت زمانی رویدادها نسبت به یک نقطه‌ی مرجع (معمولاً زمان گفتار) به کار می‌رود. به عبارت دیگر، زمان دستوری مشخص می‌کند که یک رویداد در گذشته، حال یا آینده رخ داده است. این مفهوم به انسان اجازه می‌دهد تا به طور دقیق به وقایع گذشته، حال و آینده اشاره کرده و آن‌ها را از یکدیگر متمایز کند (رضایی و بهرامی، ۱۳۹۷). با قائل شدن تمایز سه شقی بین زمان حال، گذشته و آینده، نمی‌توانیم زمان‌های گذشته‌ی استمرار، گذشته‌ی مستمر و گذشته‌ی ساده را از یکدیگر تمیز دهیم. آنچه که به تمایز بین این سه مقوله‌ی دستوری کمک می‌کند، مقوله‌ی دستوری نمود است که با درون موقعیت رویداد فارغ از ربط و نسبتش با موقعیت گفتار سر و کار دارد.

نمود را می‌توان از دو منظر طبقه‌بندی کرد؛ نمود واژگانی^۴ و نمود دستوری^۵. نمود دستوری در سطح جمله بررسی می‌شود (اسمیت، ۱۹۹۷) که برخلاف نمود واژگانی از طریق امکانات دستوری زبان مانند پیشوندهای تصریفی و یا بدون عنصر تصریفی (کرافت، ۲۰۱۲: ۳۱) مانند فعل کمکی و یا قید در ساختار جمله بیان می‌شود. این در حالی است که نمود واژگانی عموماً بدون اخذ نشانه‌ی خاصی بیانگر نمود معینی می‌باشد. این ویژگی به معنای ذاتی فعل باز می‌گردد. نمود واژگانی با عناوینی مانند «نمود درونی»^۶ و «نمود موقعیتی»^۷ نیز بیان می‌شود. این نمود بیشتر به حوزه‌ی واژگان مربوط می‌شود، اما نمود دستوری به حوزه‌ی دستور مربوط است (دال، ۱۹۸۵: ۲۷). بر اساس دیدگاه ایوانز و گرین^۸ (۲۰۰۶) نمود واژگانی (موقعیتی) از رهگذر فعل‌های واژگانی در گزاره‌ها پدید می‌آید.

به همین منظور، در این پژوهش برآنیم تا ضمن بررسی خصوصیات معنایی افعال، چهارچوبی تا حد امکان نظام‌مند از طبقات نمودی در لری بختیاری ارائه کنیم و به پاسخ پرسش‌های زیر دست‌یابیم: چه مؤلفه‌هایی بر تعیین نوع نمود دستوری در لری بختیاری مؤثراند؟ چگونه می‌توان تأثیر بافت را بر تغییر نوع نمود (نمودگردانی)^۹ تبیین کرد؟ در این پژوهش، ضمن ارائه‌ی نظام نمودی واژگانی لری بختیاری، رفتار افعال نیز در گزاره‌های مختلف مورد بررسی قرار می‌گیرد.

^۱ Mood

^۲ Tense

^۳ Givón

^۴ Lexical aspect

^۵ Grammatical aspect

^۶ Inner aspect

^۷ Situation aspect

^۸ Evans and Green

^۹ Aspect shift

۲. پیشینه پژوهش

در این بخش، پژوهش‌هایی که به بررسی مقوله‌ی نمود در گویش بختیاری پرداخته‌اند، مرور می‌شود. از آن‌جا که در این زمینه تحقیقات اندکی انجام شده است، علاوه بر لری بختیاری، به برخی از پژوهش‌هایی که به بررسی نمود در دیگر گویش‌های ایرانی پرداخته‌اند نیز اشاره خواهد شد.

طاهری (۱۳۸۵) به بررسی ساختار فعل در گویش بختیاری رایج در شهرستان کوهرنگ پرداخته است. مواد زبانی تحقیق خود را از شهرستان کوهرنگ در استان چهارمحال و بختیاری و از میان بختیاری‌های کوچ‌نشین ساکن در اطراف شهر چلگرد که از طایفه‌ی آرپناهی و از شاخه‌ی هفت‌لنگ ایل بختیاری هستند، جمع‌آوری کرده است و به ماده‌های مضارع و ماضی، ساخت مصدر، صفت مفعولی، ادات فعلی، وجه، زمان و نمود فعل، ساخت فعل مجهول، صرف فعل‌های خاص و تأثیر فرآیندهای آوایی در صرف فعل اشاره کرده است. در این پژوهش مبحث نمود به صورت کلی و اجمالی مطرح شده است و بیان می‌کند که فعل دارای نمودهای ساده، استمراری، نقلی (کامل)، درجریان، پیاپی و آغازی است. در این پژوهش تنها نمود دستوری به اجمال بررسی شده است و نگارنده هیچ طبقه‌بندی نظام‌مندی را از نمود واژگانی ارائه نکرده است.

سلطانی (۱۳۹۱) به توصیف فعل در گویش لری بختیاری شهرستان الیگودرز منطقه‌ی ده‌تیرانی می‌پردازد. پژوهش از نوع توصیفی‌تحلیلی است. نگارنده ساختمان فعل را از نظر ساده، مرکب‌بودن، ایستا^۱ و پویا بودن بررسی می‌کند. نگارنده «۹۳۸» فعل از افعال این گویش را به عنوان نمونه بررسی کرده است. براساس طبقه‌بندی که از افعال زبان لری انجام شده است، از تعداد «۹۳۸» فعل، «۶۸۵» فعل مرکب و پیشوندی و «۲۵۳» فعل ساده بودند. همچنین بیان می‌کند که تعداد افعال کنشی در این زبان بیشتر از افعال ایستا می‌باشد.

رضایی و امانی‌بابادی (۱۳۹۲) با رویکردی توصیفی به بررسی نمود دستوری در گویش بختیاری می‌پردازند. هدف آن‌ها شناخت انواع نمود دستوری، تظاهر واژ-نحوی آن‌ها و تفاوت نمود در این گویش، با زبان فارسی است. پژوهش براساس چهارچوب نظری کامری (۱۹۷۶) انجام شده و ابزارهای بیان انواع نمود ناقص^۲، تام^۳ و کامل^۴ مورد تحلیل قرار گرفته است. نگارندگان بیان می‌کنند که نمود ناقص به نمودهای استمراری^۵، عادی^۶ و مکرر^۷ تفکیک می‌شود که در گویش بختیاری همانند فارسی تمایز نمودی بین نمود ناقص، تام و کامل به صورت حضور و عدم حضور تکواژ قابل تشخیص است و ابزارهای بیان مقوله‌ی نمود در این گویش، شکل صرفی افعال در زمان‌های مختلف و افعال کمکی هستند.

عباسی و نجفیان (۱۳۹۴) به بررسی ساخت‌های زمان گذشته در بختیاری پرداخته‌اند. نگارندگان ضمن اشاره به تفاوت ساخت ماضی در بختیاری و زبان فارسی، گویش مذکور را دارای وجوه اخباری، التزامی و تمنایی معرفی می‌کنند. در این پژوهش اشاراتی نیز به نمود شده است که در این خصوص تنها به سه نمود ساده، استمراری و کامل اشاره کرده‌اند، اما مبنای تقسیم‌بندی

^۱ stative

^۲ imperfective

^۳ Perfective

^۴ Perfect

^۵ continuous

^۶ habitual

^۷ repetetive

خود را توضیح نداده‌اند. در خصوص نمود ساده، معیار نوع تصریف را در نظر گرفته‌اند و در دو نوع نمود دیگر یعنی استمراری و کامل از اصطلاحات مربوط به محتوای نمودی استفاده کرده‌اند.

ضیامجیدی و حقیبن (۱۳۹۷) به پیروی از آنوبی (۲۰۰۳) نمود دستوری را در سه گروه مختلف در زبان لری (لرستانی، لری جنوبی و بختیاری) بررسی کرده‌اند. در این پژوهش نگارندگان با استفاده از نظریه‌ی هیوسین^۱ و بوبنیک^۲ (۱۹۹۷) با رویکردی کاملاً صرفی، صرف نظر از معنا، تنها نمود دستوری در افعال زبان لری را بررسی کرده‌اند. این توصیف در قالب رده‌شناسی نمود و از نظر تصریفی انجام می‌شود و متغیرهای معنایی در این دسته‌بندی دخالتی ندارند. در ساخت نمودی کامل، ترتیب قرار گرفتن ضمایر شخصی و فعل معین در این ساخت با فارسی تفاوت دارد و فعل معین در ساخت نمود کامل در لری، صورت دستوری شده و ثابتی است و مانند فعل معین در فارسی صرف نمی‌شود. در این پژوهش صرفاً نمود دستوری بررسی شده است و نگارندگان به نمود واژگانی در این گویش‌ها اشاره‌ای نداشته‌اند.

موسوی (۱۴۰۱) بر این باور است که در گویش لری بالاگریوه، نمود استمراری با استفاده از فعل کمکی hase «خواستن» ساخته می‌شود، در حالی که در لری خرم آبادی، تحت تأثیر زبان فارسی همین ساختار را با استفاده از فعل کمکی dafte «داشتن» می‌سازد. پژوهشگر، به دنبال یافتن ماهیت عناصر ha و he در ساخت‌های استمراری است. در لری بالاگریوه، برخلاف فارسی پیشوند «می» به فعل اصلی متصل نمی‌شود و فعل hase «خواستن» دستوری شده و نقش استمراری را به عهده گرفته است. برخلاف فارسی، در لری بالاگریوه فقط فعل اصلی صرف می‌شود و فعل «خواستن» به صورت ستاک مضارع به کار می‌رود. محمول‌های ایستا همچون «دوست داشتن» و «دانستن» در لری بالاگریوه به همراه تکواژ ha به کار نمی‌روند. به کار بردن تکواژهای ha و he به همراه محمول‌های کامل باعث ناقص شدن ساختار آن‌ها می‌شود. ضمن اینکه برخلاف زبان فارسی که افعال «خواستن»، «داشتن» و «توانستن» در فارسی به صورت استمراری به کار نمی‌روند، در لری بالاگریوه به همراه تکواژ استمراری به کار رفته و معنایی خاص، به خود می‌گیرند. نمود استمراری با استفاده از فعل کمکی «خواستن» ساخته می‌شود؛ نحوه‌ی بروز نمود استمراری در بالاگریوه‌ای به کمک یک فعل کمکی یا تکواژ خاص، صورت نمی‌گیرد و این گونه‌ی زبانی از راهکارهای مختلفی به منظور نمایش نمود استمراری بهره می‌جوید.

در میان پژوهشگران غیرایرانی، پژوهش‌های اندکی به تحلیل زبان‌شناختی گویش‌های مختلف لری اختصاص یافته است و مطالعات جامع و نظام‌مند در این حوزه تقریباً مشاهده نمی‌شود. در سفرنامه‌های خارجی در مورد کوچکترین ویژگی‌ها و مختصات زبانی این گونه‌ها، اعم از واجی، صرفی، نحوی و معنایی صحبتی به میان نیامده است. نویسندگان خارجی عمدتاً مطالعات خود را به زمینه‌های قوم‌شناختی، جامعه‌شناسی و رابطه‌ی گویش لری با دیگر گویش‌ها و زبان‌های ایرانی، معطوف کرده‌اند.

مک کینان (۲۰۱۱) به پیشوندهای نشانگر نمود در بختیاری و لری اشاره کرده است و «ای» /I/ را نشانه‌ی نمود نامتکامل و «ب» /be/ را پیشوند مضارع التزامی معرفی می‌کند و بیان می‌کند که بر خلاف صورت استمراری، حال ساده‌ی عمومی (بدون پیشوند «ای») نشان دهنده‌ی امور عاداتی معمول، می‌باشد. نگارنده با وجودی که به نمود فعل پرداخته است اما منظور خود را از امور عاداتی، مشخص نکرده است. ضمن اینکه مبنای تقسیم بندی نمودی وی به طور واضح بیان نشده است.

^۱ Hewson

^۲ Bubenik

در اغلب پژوهش‌های پیشین پیرامون گویش لری، مطالعات عمدتاً به بررسی فعل و ساختارهای زمانی محدود شده‌اند و تفاوت میان نمود دستوری و نمود واژگانی به‌طور مشخص مورد توجه قرار نگرفته است. این کاستی باعث شده است که بسیاری از تحلیل‌ها نتوانند به‌روشنی نحوه‌ی تعیین نوع نمود دستوری یا تغییر نمود (نمودگردانی) را در این گویش توضیح دهد. در نتیجه، هنوز نظام نمودی لری، به‌ویژه نحوه‌ی تعامل میان ویژگی‌های واژگانی و دستوری فعل‌ها، به‌صورت دقیق و تحلیلی شناسایی نشده است.

۳. چارچوب نظری پژوهش

یکی از عناصر زبانی مهم که در کنار سایر مقوله‌های دستوری در فعل متبلور شده (مانند وجه و زمان دستوری) نمود فعل می‌باشد. نمود، راه‌های مختلف نگرش به ساختار زمانی درونی یک موقعیت می‌باشد و مفهومی گوینده‌بنیاد است (کامری، ۱۹۷۶). زمان دستوری و نمود، هر دو به زمان اشاره می‌کنند؛ زمان دستوری به صورتی اشاری و برون‌موقعیتی به زمان اشاره دارد، اما نمود، نشان دهنده‌ی زمان غیراشاری و درون‌موقعیتی می‌باشد (بایی^۱، ۲۰۰۳: ۱۵۷).

در یک تقسیم‌بندی کلی، نمود به دو دسته‌ی نمود واژگانی و نمود دستوری تقسیم می‌شود (دال، ۱۹۸۵: ۲۷). به اعتقاد کامری (۱۹۷۶) نمود واژگانی از مشخصه‌های معنایی موجود در فعل است که بدون اخذ نشانه‌ی دستوری خاص، روند انجام فعل را از لحاظ شروع، تداوم، استمرار و پایان نشان می‌دهد. این نمود در تقابل با نمود دستوری قرار می‌گیرد.

نمود دستوری یک مقوله دستوری است که ممکن است با استفاده از فعل کمکی، پیشوندها و پسوندها (ابزارهای صرفی-نحوی) مشخص شود (ریچارد و اسمیت^۲، ۲۰۰۲: ۳۴). این نمود در سطح جمله مورد بررسی قرار می‌گیرد (اسمیت، ۱۹۹۷). در یک تقسیم‌بندی کلی، نمود دستوری به دو دسته‌ی تام و ناقص تقسیم می‌شود. نمود تام، رویداد را به صورت یک کل واحد و یکپارچه توصیف می‌کند، بدون اینکه به جزئیات زمان و نحوه‌ی وقوع آن پرداخته شود. در مقابل، نمود ناقص، به روند درونی رویداد توجه می‌کند و آن را به صورت یک فرایند در حال جریان توصیف می‌کند. به عبارت دیگر، نمود تام به رویداد، به عنوان یک نقطه در زمان می‌نگرد، در حالی که نمود ناقص به آن، به عنوان یک بازه زمانی نگاه می‌کند و احتمالاً می‌خواهیم اشاره کنیم که در حین این رویداد چه رویداد دیگری رخ داده است (کامری، ۱۹۷۶: ۳-۴).

کامری (۱۹۷۶: ۲۵-۲۸) نمود ناقص را به دو دسته‌ی عادی و استمراری تقسیم می‌کند. فعل‌های دارای نمود عادی، دربرگیرنده‌ی یک گستره‌ی بلند زمانی‌اند؛ گویی، رویداد موردنظر در کل آن گستره، پخش شده باشد. مثال: «در دوران دانشجویی، سه‌شنبه‌ها به سینما می‌رفتیم». کامری (۱۹۷۶) نمود استمراری را به صورتی سلبی تعریف می‌کند: نمود استمراری آن دسته از نمودهای ناقص‌اند که عادی نیستند. مثال: «دیروز ساعت پنج داشتی چه کار می‌کردی؟ داشتم درس می‌خواندم». در نمودهای ناقص استمراری، موقعیت درونی رویداد شکافته می‌شود و گوینده از منظری در بطن آن، رویداد را روایت می‌کند و برای مثال به استمرار یا ناتمام ماندنش اشاره می‌کند. اما در نمود ناقص عادی، موقعیت درونی رویداد مدنظر نیست، بلکه موقعیت درونی گستره‌ی زمانی موردنظر است و به همین دلیل است که تکرار، مفهومی جدانشدنی از نمود عادی است.

¹ Bybee

² Richards & Schmidt

نخستین تقسیم‌بندی افعال کنشی^۱ مربوط به ارسطو است. ارسطو بین افعال ایستا و افعال غیرایستا تمایز قائل می‌شود. افعال غیرایستا (کنشی) در تقسیم‌بندی ارسطو به دو دسته‌ی غایت‌مند^۲ و غیرغایت‌مند^۳ تقسیم می‌شوند. بعد از ارسطو رایل^۴ (۱۹۴۹: ۱۴۹) نخستین بار اصطلاح حصولی^۵ را معرفی می‌کند. افعال حصولی به نظر وی، به کنش‌های پایان‌بنیاد^۶ اشاره دارد و این دسته از افعال در تقابل با افعال کنشی قرار می‌گیرد. افعال کنشی فاقد پایان هستند. کنی (۱۹۶۳) برای تشخیص افعال کنشی، از مسئله‌ی استلزام معنایی بهره می‌جوید؛ در این معنا که در افعال کنشی و غیرغایت‌مند شکل استمرار فعل، مستلزم صدق همان فعل به صورت گذشته می‌باشد. برای مثال «علی در حال دویدن است» می‌تواند مستلزم این معنا باشد که علی دویده است (چراغی و کریمی‌دوستان، ۱۳۹۲: ۵۵).

وندلر (۱۹۶۷، ۱۹۵۷) با استفاده از سه ویژگی [ایستا/کنشی]، [تداومی/لحظه‌ای^۷] و [غایت‌مند/غیرغایت‌مند] افعال را در چهار طبقه‌ی ایستا، کنشی، حصولی و لحظه‌ای قرار داد. پس از آن دوتی (۱۹۷۹) طبقه‌ی کنشی‌پایا^۹ را به این افعال اضافه نمود. این دسته از افعال را ون‌لیون^{۱۰} (۲۰۰۷: ۲۴) تحت عنوان غایت‌مند-کنشی معرفی می‌کند.

دوتی (۱۹۷۹) چندین آزمون نحوی و معنایی را برای تشخیص رخدادهای غایت‌مند در مقابل رخدادهای غیرغایت‌مند ذکر کرده است. هرکدام از این طبقات، ویژگی‌های خود را دارا هستند. یکی از اساسی‌ترین روش‌های طبقه‌بندی محمول مربوط به این است که آیا این محمول وضعیتی را توصیف می‌کند که در طول زمان در حال تغییر است یا وضعیتی که نسبتاً ایستا است؟ محمول‌های نوع اول محمول‌های کنشی هستند، در حالی که محمول‌های نوع دوم، محمول‌های ایستا (حالت‌نما) نامیده می‌شوند (کروئگر^{۱۱}، ۲۰۰۵: ۱۵۲).

جکندوف (۱۹۸۳: ۱۷۰) چندین آزمون ساده را برای تشخیص افعال ایستا از افعال کنشی در زبان انگلیسی بیان کرده است. نخستین نکته این است که افعال کنشی (رخدادی)^{۱۲} بیانگر رخدادهایی هستند که در زمان روی می‌دهند، اما حالت‌ها وضعیت‌هایی پایدارند و نمی‌توانند «اتفاق بیفتند». دوم، تنها رخدادها را می‌توان به طور معمول در نمود استمرار بیان کرد. افعال ایستا به طور کلی در طول زمان دستخوش تغییر نمی‌شوند. افعال ایستا یکپارچگی درونی دارند و هیچ‌گونه تغییر حالتی را نمی‌پذیرند؛ به همین خاطر نمی‌توانند به صورت استمرار بیان شوند. در نتیجه بیان این افعال در نمود استمرار، موجب غیردستوری شدن این افعال می‌شود. آزمون سوم شامل استفاده از زمان حال ساده است. در زبان انگلیسی، رخدادهایی که در زمان حال ساده بیان می‌شوند، تعبیر عاداتی اتخاذ می‌کنند، در حالی که حالت‌ها چنین عمل نمی‌کنند. برای مثال در جمله‌ی

¹ activity

² accomplishment/ telicity

³ atelicity

⁴ Ryle

⁵ achievement

⁶ End-oriented

⁷ durative

⁸ punctual

⁹ Active-accomplishment

¹⁰ Van Valin

¹¹ Kroeger

^{۱۲} از این نمود گاه به نمود رخدادی نیز تعبیر شده است (راسخمهند، ۱۳۹۳).

«مریم هر روز دخترش را می‌بوسد» دال بر این است که فاعل عادت به انجام عمل دارد که توسط محمول توصیف شده است. در گزاره‌های ایستا، مانند این اتاق خیلی گرم است، تنها دلالت بر این دارند که وضعیت امور توصیف شده در آن زمان خاص درست است. این گزاره به این معنا نیست که یک اتاق همیشه گرم است. در واقع نمود ایستا در این گزاره‌ها گذرا و موقت است و ممکن است در آینده تغییری در گرم بودن اتاق به وجود آید و دمای هوا در آن اتاق تغییر کند (کروئگر، ۲۰۰۵: ۱۵۳).

رخدادها را می‌توان به دو گروه اصلی غایت‌مند و غیرغایت‌مند طبقه‌بندی کرد. رخدادهای غایت‌مند، آن‌هایی هستند که پایان مشخصی دارند. برای مثال، فعل «مردن» را در نظر بگیرید؛ زمانی که کسی مرده باشد، فرایند «مردن» به پایان رسیده است. این نقاط پایانی، بخش ذاتی معنای خود گزاره‌هاست. این فعل غایت‌مند را با فعل غیرغایت‌مندی چون «راه رفتن» مقایسه کنید. از نظر منطقی ما می‌دانیم که فرد باید در نهایت از راه رفتن دست بکشد اما هیچ چیز در معنای خود این فعل وجود ندارد که دلالت بر وجود یک نقطه پایانی داشته باشد، یا مشخص کند که چه موقع می‌توان گفت این رخداد کامل است (کروئگر، ۲۰۰۵: ۱۵۴).

دوتی (۱۹۷۹: ۵۶) چندین آزمون را برای تشخیص رخدادهای غایت‌مند در مقابل رخدادهای غیرغایت‌مند ذکر کرده است. مثلاً، رخدادهای غیرغایت‌مند به طور کاملاً طبیعی با عبارت‌های بیان‌کننده‌ی مدت زمان (قیود نامقید) مانند «برای X مدت زمان» بیان می‌شوند، در حالی که رخدادهای غایت‌مند با چنین عباراتی خیلی طبیعی نیستند؛ چون حضور همزمان فعل مقید و قید نامقید منجر به ایجاد تنش معنایی می‌گردد. در مقابل، رخدادهای غایت‌مند به طور کاملاً طبیعی با قیده‌ای مقید زمان مانند «در X مدت زمان» رخ می‌دهند. در حالی که چنین قیودی با محمول‌های غیرغایت‌مند، خوانش طبیعی ندارند.

افعال لحظه‌ای به نظر دوتی (۱۹۷۹: ۵۴) غالباً فاقد استمرار هستند. پیوی^۱ (۲۰۱۰: ۱۰۳) در این خصوص بیان می‌کند که چون افعال لحظه‌ای در مدت زمان کوتاهی اتفاق می‌افتند، در نتیجه غالباً امکان باهم‌آیی آن‌ها با نمود استمراری وجود ندارد. این افعال پویا هستند، اما در طول زمان تداوم ندارند و در لحظه اتفاق می‌افتند. اگر این افعال با نمود استمراری بیان شوند، به استمرار مرحله‌ی آغاز رخداد اشاره دارد. در واقع اگر افعال لحظه‌ای به صورت استمراری بیان شوند، از آنجا که ذاتاً استمرار در افعال لحظه‌ای امری محال می‌باشد، این استمرار نشان دهنده‌ی در حال پیشرفت بودن مرحله‌ی مقدماتی آن محمول می‌باشد. دسته‌ای دیگر از افعال لحظه‌ای را می‌توان تحت عنوان افعال لمح‌های^۲ نام‌گذاری کرد. محمول‌هایی مثل «در زدن» در این زیر گروه قرار می‌گیرند. از آنجایی که افعال لحظه‌ای فاقد ویژگی انباشتگی هستند، بیان این‌گونه افعال در نمود استمراری بیانگر مفهوم تکرار می‌باشد.

۳-۱. روش پژوهش

این پژوهش، پژوهشی توصیفی-تحلیلی است. داده‌های این پژوهش از طریق مصاحبه با گویشوران بومی لری بختیاری که غالباً ساکن غرب استان اصفهان می‌باشند، جمع‌آوری شده است. این گویش به نام لری میانی شناخته می‌شود که عمدتاً خاص طوایف هفت‌لنگ (و بعضاً چهارلنگ) است.

^۱ Pavey

^۲ semelfactive

گویشوران این پژوهش مجموعاً پنج نفر می‌باشند که کاملاً به زبان خود تسلط دارند و سن آن‌ها بین ۵۰ تا ۷۰ سال است. هرچند تعداد این گویشوران محدود بوده است، اما همگی از میان گویشوران بختیاری فاقد تحصیلات دانشگاهی انتخاب شده‌اند که تسلط کامل به زبان فارسی نداشته‌اند. این ویژگی سبب می‌شود داده‌های حاصل از گفتار آنان بازتاب‌دهنده‌ی زبان طبیعی و اصیل این گویش باشد، بی‌آن‌که تحت تأثیر ساخت‌های رسمی فارسی معیار قرار گیرد. افزون‌بر این، گفتار این گویشوران در مقایسه با گویشوران نسل جدید تفاوت‌های چشمگیری، حتی در سطح آوایی، نشان می‌دهد؛ امری که خود بر اعتبار و بومی بودن داده‌ها می‌افزاید. همچنین، به دلیل دشواری دسترسی به گویشورانی با چنین ویژگی‌هایی (اعم از سن، جنسیت و میزان تسلط بر گویش بومی) انتخاب پنج نفر اقدامی هدفمند و متناسب با شرایط میدانی محسوب می‌شود.

داده‌ها در یک محیط آرام و طبیعی جمع‌آوری شدند تا گفتار گویشوران کاملاً بازتاب‌دهنده‌ی زبان روزمره و طبیعی باشد. در برخی موارد، صدا بدون اطلاع قبلی گویشور به مدت پنج ساعت ضبط شد و پس از آن، رضایت آنان برای استفاده از داده‌ها کسب گردید. به‌طور هدفمند نیز از گویشوران خواسته می‌شد درباره‌ی زندگی گذشته یا خاطرات شخصی خود صحبت کنند؛ با این حال، در طول ضبط، آن‌ها از هدف پژوهش و زمان ثبت داده‌ها مطلع نبودند. علاوه‌بر این، گاهی داده‌ها از گفتار طبیعی و روزمره‌ی گویشوران جمع‌آوری شد، بدون آنکه هیچ پرسشی از سوی پژوهشگر مطرح شود، تا نمونه‌هایی اصیل و دست‌نخورده از زبان به دست آید. پس از ضبط گفتار، داده‌ها به دقت یادداشت و ثبت شدند تا امکان تحلیل دقیق و مستند آن‌ها فراهم گردد. شم زبانی نگارنده نیز به عنوان گویشور این گونه، به منظور تشخیص خوش‌ساختی و بدساختی جملات، مورد استفاده قرار گرفته است.

۴. تحلیل داده‌ها

برای روشن‌تر شدن نحوه‌ی تحلیل، در ادامه نمونه‌هایی از جملات لری بختیاری ارائه می‌شود. این مثال‌ها به تفکیک انواع نمود بررسی شده‌اند تا چگونگی عملکرد هر نوع نمود در ساخت‌های مختلف زبانی به‌وضوح نشان داده شود. ضمن اینکه مطابق با آزمون‌های دوتی (۱۹۷۹) و آزمون‌های جکندوف (۱۹۸۳) و طبقه‌بندی وندلر (۱۹۵۷، ۱۹۶۷) به طبقه‌بندی نظام نمودی لری بختیاری می‌پردازیم. و همچنین برهم‌کنش سایر ظرفیت‌های فعل و تأثیر نمود دستوری بر تعیین نوع نمود واژگانی نیز سنجیده می‌شود. کفایت آزمون‌های فوق نیز در خصوص انواع نمود، مورد بررسی قرار می‌گیرد.

۴-۱. افعال کنشی

افعال کنشی، افعالی پویا هستند که باید دائماً در معرض انرژی ورودی باشند (کامری، ۱۹۶۷: ۴۹). این افعال در معنای خود نقطه‌ی پایانی ندارند، با نمود استمراری بیان می‌شوند اما با قیدهای مقید زمانی به کار نمی‌روند. این افعال معمولاً همگن^۱ هستند. برای مثال اگر یک شخص در حال «شمردن» چیزی باشد، بخشی از این رخداد (X) دلالت بر کل رخداد دارد.

^۱ با استفاده از ویژگی همگن بودن می‌توان تمایز میان افعال کنشی و افعال غایت‌مند را نشان داد. این ویژگی نخستین بار توسط وندلر (۱۹۶۷) معرفی شد. در حقیقت، فرایندی همگن است که در هر لحظه از زمان بتوان گفت آن فرایند در حال انجام شدن می‌باشد.

1. ?on-on efmârd-en^۱ o dâ-n māmâ-t.

ت-مادر س.ج-دادن و س.ج-شمردن را-آنها

«آنها (ظروف) را شمردند و به مادرت دادند.»

آزمون‌های جکندوف (۱۹۸۳: ۱۷۰) و دوتی (۱۹۷۹):

در خصوص محمول «شمردن» در جمله‌ی (1) در پاسخ به پرسش «چه اتفاقی افتاده است»، این محمول را می‌توان به کار برد و با توجه به این آزمون، یک محمول کنشی است. رخداد «شمردن»، در معنای ذاتی خود پایان یا نهایی ندارد و به عبارتی محمول غایت‌مند محسوب نمی‌شود.

به نظر کامری (۱۹۷۶: ۴۵) در خصوص تعیین غایت‌مند یا غیرغایت‌مند بودن یک موقعیت، باید ظرفیت‌های فعل (موضوع‌های فعل) را نیز در نظر داشت. عمل «شمردن» در معنای خود هیچ نقطه پایانی ندارد، می‌دانیم که فرد در نهایت باید از شمردن دست بکشد، اما این فعل می‌تواند تا بی‌نهایت ادامه پیدا کند؛ بنابراین نمود این جمله را صرفاً نمی‌توان خارج از بافت تعیین کرد و سایر ظرفیت‌های فعل نیز، در تعیین نوع نمود مؤثراند. در این جمله به دلیل به کارگیری مفعول (ظرف‌ها)^۲ محمول «شمردن» نمود غایت‌مند پیدا می‌کند. از معنای جمله اینگونه برداشت می‌شود که عمل «شمردن» به پایان رسیده است. با توجه به اینکه نمود دستوری در این جمله نیز نمود تام می‌باشد، بنابراین می‌توان گفت بافت گفتمان در تعیین نوع نمود نیز مؤثر بوده است.

گزاره‌های غیرغایت‌مند با عبارت‌های بیان‌کننده‌ی مدت زمان مثل «به مدت X زمان» بیان می‌شوند. گزاره‌های غایت‌مند با عبارات بیان‌کننده‌ی یک محدودیت زمانی مثل «در X مدت زمان» رخ می‌دهند (در واقع این افعال با قیود زمانی مقید به کار می‌روند): اما محمول «شمردن» با وجودی که محمولی «غیرغایت‌مند» است، با «در X مدت زمان» طبیعی به نظر می‌رسد.

1-1. men da dejqe efmârd-Ø-so.

آنها را-س.م-شمردن دقیقه ده در

«در ده دقیقه آنها (ظرف‌ها) را شمرد.»

2-1. ?on-on har ru e-?mâr-en.

س.ج-شماردن-می روز هر آنها را

«آنها (ظروف) را، هر روز می‌شمارند.»

^۲ برخی از افعال بختیاری مانند «efmârd-en»، «efkand-en» و «efnid-en»، به معنای «شمردن»، «شکندن» و «شنیدن» دارای پیشوند «e» می‌باشند. در واقع «e» جز ساختمان خود فعل است و پیشوند استمراری نمی‌باشد.

^۲ با توجه به بافت گفتمان و بررسی جمله‌های قبل و بعد این گزاره، مفعول جمله‌ی مورد نظر، ظرف می‌باشد.

^۳ این گزاره، حاوی محمولی است که در زمان گذشته‌ی ساده به اتمام رسیده است و دارای نمود تام می‌باشد.

می‌توان محمول مورد نظر را در یک محدوده‌ی زمانی خاص (با قیود مقید زمانی) نیز مقید کرد. ضمن اینکه این محمول، در زمان حال ساده تعبیر عادت‌ی اتخاذ می‌کند. یعنی عادت شمردن برای فرد یک ویژگی محسوب می‌شود که در هر زمانی اعتبار دارد. حتی اگر در زمان حال، آن شخص به عمل «شمردن» مشغول نباشد، می‌توان از زمان حال ساده استفاده کرد.

2. du:ʃ dʒaxt seqes pas xond-en.

س.ج_خواندن پس صیغه را تازه دیشب

«دیشب تازه خطبه‌ی طلاق را خواندند.»

در این جمله، رخداد «خواندن» همراه با قید مقید «دیشب» به کار رفته است. تحت تأثیر بافت گفتمانی و در نتیجه‌ی هم‌زمانی نمود تام با قید زمان، این جمله با ساخت «در X مدت‌زمان» طبیعی به نظر می‌رسد. عمل «خواندن» در بازه‌ی زمانی مشخصی به پایان رسیده است و به‌کارگیری زمان گذشته‌ی ساده نیز این تفسیر را تأیید می‌کند. اگر آزمون جکندوف (۱۹۸۳) را بر این گزاره اعمال کنیم، عبارت «اتفاقی که افتاد این بود که...» با آن سازگار است و خوانشی طبیعی ایجاد می‌کند. همچنین، در صورتی که همین محمول در زمان حال ساده به کار رود، تعبیر عادت‌ی از آن به‌دست می‌آید.

3. vâre tâ petun tejn-im, bâz dast keʃ-im.

ا.م-کشیدن دست دوباره، ا.م-تکاندن پتو را تا آن وقت

«وقتی که پتو را تکاندم، دوباره روی آن دست کشیدم.»

در این جمله، محمول «تکاندن» را می‌توان با گزاره‌ی «اتفاقی که افتاد این بود که...» به کار برد. با استناد به آزمون‌های جکندوف (۱۹۸۳) محمول مورد نظر، فعلی کنشی است که توسط کنشگر انجام می‌شود. این محمول می‌تواند با نمود استمرار نیز به کار رود؛ برای مثال: «داشتم پتو را می‌تکاندم». به‌کارگیری این فعل همراه با قید زمانی مقید، در جمله‌ای مانند «در چند ثانیه پتو را تکاندم»، نشان می‌دهد که فعل به صورت غایت‌مند تحقق یافته است؛ هرچند در بافت‌های دیگر ممکن است چنین ویژگی‌ای نداشته باشد.

4. xin bes taredod ne-kon-e.

س.م-کردن-نمی تردد به_او خون

«خون در رگ‌هایش جریان ندارد (تردد نکردن خون).»

در لری بختیاری برای توصیف «جریان‌داشتن خون» از محمول «تردد کردن» استفاده می‌شود که به یک فرآیند مداوم و پایدار اشاره دارد. «تردد کردن خون» (جریان داشتن خون) را می‌توان به عنوان یک محمول پویا در نظر گرفت که ویژگی‌های هر دو نوع محمول حالت‌نما (ایستا) و کنشی را داراست؛ از این جهت که در طول شبانه روز در حالت طبیعی، خون در بدن انسان جریان داشته و توقیفی ندارد؛ علاوه بر این، جریان خون شامل حرکت و تغییر مداوم است، که آن را به یک فرآیند پویا تبدیل می‌کند. بنابراین به کار بردن گزاره‌ی «اتفاقی که افتاد این بود که...» (جکندوف، ۱۹۸۳) با این محمول طبیعی به نظر نمی‌رسد؛ چون با توجه به مداوم بودن و عدم آغاز و پایان مشخص، بیشتر به محمول‌های حالت‌نما نزدیک است؛ به همین دلیل به کار بردن محمول «تردد کردن» با عبارت «در X مدت زمان» طبیعی به نظر نمی‌رسد. این محمول را نیز می‌توانیم در نمود استمرار به کار ببریم؛

1-4. xin bes taredod ne-kerd-Ø.

س.م_کردن_نمی تردد به_او خون

«خون در بدنش جریان نداشت».

به طور کلی می‌توان گفت که «تَرَدُد کردن خون» محمولی است که در مرز میان محمول‌های حالت‌نما و کنشی قرار می‌گیرد؛ از این جهت که گرچه شامل حرکت و پویایی است، اما رخداد آن بدون آغاز و پایان مشخص، به صورت مداوم تداوم دارد. بنابراین، این محمول را می‌توان فرآیندی مداوم دانست که از نظر نمودی غیرغایت‌مند است.

۴-۲. افعال ایستا

ایستاهای وجود دارند یا به وجود می‌آیند و توصیف‌کننده‌ی یک وضعیت، حالت، احساسات و ادراک می‌باشند و به همین دلیل با قیودی که نشان‌دهنده‌ی کنش و فعالیت باشند، به کار نمی‌روند. با استناد به آزمون‌های جکندوف (۱۹۸۳: ۱۷۰) حالت‌ها نمی‌توانند اتفاق بیفتند. برای مثال در گزاره‌ی «سالی ایرلندی بود» استفاده از گزاره‌ی «اتفاقی که افتاد این بود...» موجب غیردستوری و بدساخت‌شدن جمله‌ی فوق می‌شود. افعال ایستا، به طور معمول در نمود استمراری بیان نمی‌شوند. افعال ایستا در زمان حال ساده و با قید تکرار تعبیر عاداتی اتخاذ نمی‌کنند. از دیگر ویژگی‌های افعال ایستا، تداومی بودن آن‌ها می‌باشد. تا زمانی که این افعال دستخوش تغییر نشوند، تداوم می‌یابند که این ویژگی به غیرغایت‌مند بودن افعال ایستا باز می‌گردد. بنابراین، این افعال از نظر زمانی نامقید هستند. این افعال می‌توانند با قیودی که مشخص‌کننده‌ی طول زمان است، بیان شوند. برای روشن‌تر شدن ویژگی‌های افعال ایستا در لری بختیاری، در ادامه چند مثال ارائه شده است که نحوه تعامل فعل، نمود دستوری و بافت زمانی را نشان می‌دهد.

5. Gar bi-n ze jak.

یکدیگر از س.ج_بودن قهر

«با هم دیگر قهر بودند».

«قهر بودن»، توصیف‌حالتی است که میان دو یا چند شخص برقرار است. مادامی که تغییری در این وضعیت صورت نگیرد، این حالت همچنان برقرار می‌باشد. مطابق با آزمون جکندوف (۱۹۸۳: ۱۷۰) در خصوص جمله‌ی (5) به کار بردن جمله‌ی «اتفاقی که افتاد این بود که...» منجر به غیردستوری شدن این جمله می‌شود. ضمن اینکه بیان حالت در نمود استمراری منجر به تولید یک جمله‌ی بدساخت خواهد شد. اگر این محمول ایستا در زمان حال ساده و با قید تکرار بیان شود، تعبیر عاداتی اتخاذ نمی‌کند. این گزاره، گزاره‌ای غیرغایت‌مند است؛ چون با عبارت‌های بیان‌کننده‌ی طول مدت زمان یعنی «به مدت X مدت زمان»، خوانش طبیعی دارد. برای مثال:

1-5 jo dosâle ke Gar-en ze jak.

یکدیگر از س.ج_قهر که فعل ربطی_سال دو این

«به مدت دو سال است که با هم دیگر قهر هستند».

6. vâlur bâbât bid-en.

س.ج. بودن پس‌اضافه_ پدر فامیل پدری

«فامیل پدری پدر بزرگت بودند.»

با استناد به آزمون جکندوف (۱۹۸۳) به کار بردن آزمون «به مدت/در مدت X زمان» در این گزاره طبیعی به نظر نمی‌رسد؛ چون گزاره‌ای مطلقاً ایستاست. نمی‌تواند در نمود استمراری نیز به کار رود. فامیل پدری بودن، حالتی است که نمی‌توان در آن تغییری ایجاد کرد و از بدو تولد شخص، به صورت ذاتی وجود دارد. این فعل از ویژگی [-تمام پذیری] برخوردار است.

7. mo xo nav-nest-om meriz-in.

د.ج. مریض ا.م. دانستن_نمی که من

«من که نمی‌دانستم شما مریض هستید.»

محمول «دانستن» یک محمول ایستا است که وضعیت آگاهی یا عدم آگاهی گوینده را نسبت به محتوای گزاره توصیف می‌کند. همان‌طور که پیش‌تر بیان شد، افعال یا گزاره‌های حالت‌نما (ایستا) معمولاً در نمود استمراری به کار نمی‌روند؛ با این حال، اگر این محمول در نمود استمراری بیان شود، از ایستایی خارج شده و خوانشی پویا می‌یابد، به گونه‌ای که نقش کنشگر در آن برجسته‌تر می‌شود.

8. e-go-Ø zenaj bi-Ø amâ da tâ mere i-jarzest-Ø.

س.م. ارزیدن_می مرد تا ده اما س.م. بودن زن س.م. گفتن_می

«می‌گفت زن بود اما ده مرد را می‌ارزید (شجاعتش با شجاعت ده مرد برابری می‌کرد).»

9. hamdžuron-e ijašn-e hamene.

همه را س.م. شناختن س.م. بودن-همان‌طور

«همان‌طور است، همه را می‌شناسد.»

افعال «ارزیدن» و «شناختن» (در جملات 8 و 9) گرچه ایستا هستند و حالت روان‌شناختی را توصیف می‌کنند، در نمود استمراری نیز به کار رفته‌اند. بنابراین نمی‌توان تعمیم کلی درباره‌ی افعال ایستا ارائه داد؛ همان‌طور که جکندوف (۱۹۸۳) اشاره می‌کند، افعال ایستا معمولاً با نمود استمراری بیان نمی‌شوند و به کارگیری آن‌ها در این نمود ممکن است خوانشی غیرطبیعی ایجاد کند. این افعال نمونه‌ای از فرایندهای همگن هستند؛ برای مثال، اگر فرد چیزی را بدانند، در هر لحظه از زمان آگاهی دارد و فرایند دانستن در هر لحظه در حال وقوع است. همگن بودن این افعال با غیرغایت‌مند بودن آن‌ها مرتبط است. از آنجایی که این افعال مرحله‌ای^۱ هستند و برخلاف افعال غایت‌مند، دارای مراحل متوالی نیستند، بنابراین فرایند همگن محسوب می‌شوند. برعکس، افعال غایت‌مند نمی‌توانند همگن باشند، زیرا این افعال به سوی هدف خاصی حرکت می‌کنند، نقطه پایانی مشخص دارند و طی کردن فازهای مختلف آن‌ها را غیرهمگن می‌سازد.

¹ [+/- Stage]

۴-۳. افعال لحظه‌ای

یکی از مهم‌ترین ویژگی‌های تمیزدهنده‌ی افعال لحظه‌ای با سایر افعال ایستا و کنشی، آنی بودن این افعال می‌باشد. لازم به ذکر است که به منظور ایجاد تمایز میان حالات نمودی مختلف، در نظر گرفتن سایر مولفه‌ها نیز حائز اهمیت می‌باشد. در مورد افعال لحظه‌ای، طرح مؤلفه «همگن بودن» امکان‌پذیر نیست؛ زیرا این افعال به‌صورت آنی رخ می‌دهند و فاقد هرگونه توالی فازی هستند. از این‌رو، افعال کنشی و غایت‌مند می‌توانند به‌صورت دیرشی به‌کار روند، اما افعال لحظه‌ای چنین قابلیت‌ی ندارند و دیرشی‌بودن با ماهیت آن‌ها در تعارض است.

در بخش بعدی، با ارائه مثال‌هایی از افعال لحظه‌ای، ویژگی‌ها و نحوه تحقق این افعال به‌طور مشخص مورد بررسی قرار خواهند گرفت.

10. hmelâ tâ dar bâz-e hemo i-fiŋf-e si biron.

بیرون برای س.م. جهیدن می همین فعل ربطی باز در تا همین الان

«همین الان به محض اینکه در باز شود همین (گربه) به سمت بیرون می‌جهد.»

به باور دوتی (۱۹۷۹: ۱۰۳) برخی افعال لحظه‌ای، می‌توانند به صورت استمراری به کار روند و نمی‌توان یک تعمیم کلی در مورد افعال لحظه‌ای ارائه داد که این افعال فاقد استمرار هستند. استمرار در افعال لحظه‌ای می‌تواند نشان از استمرار در مراحل مقدماتی رخداد باشد (لیچ^۱، ۲۰۰۴: ۳۷). در این مثال محمول «fitfesten» به معنای «جهیدن ناگهانی» در نمود استمراری بیان شده است. در حقیقت گوینده‌ی این گزاره، با استفاده از نمود استمراری، در حال ارائه‌ی گزارش است. این گزارش در خصوص اتفاقی است که پیش‌تر شاهد آن بوده است و با توجه به شرایط موجود مجدداً این اتفاق را پیش‌بینی می‌کند. در حقیقت این گزاره فرافکنی به زمان آینده است و در صورت باز شدن در، احتمال جهیدن گربه را به بیرون، پیش‌بینی می‌کند.

11. avlâd gires kerd-Ø, na-mand-en, hame mord-en.

س.ج. مردن همه، س.ج. ماندن-پیشوند منفی ساز، س.م. کردن بچه دار فرزند

«بچه دار شدند، اما نماندند، همه مردند.»

محمول «morden» به معنای «مردن» یک فعل لحظه‌ای است، که لحظه‌ای بودن آن جزء ویژگی‌های ذاتی معنایی‌اش است. در عین حال، این فعل غایت‌مند نیز هست؛ یعنی عمل مردن به نقطه‌ی پایانی مشخصی ختم می‌شود. در واقع، این ویژگی‌ها مشخصه‌های معنایی محمول‌اند و بدون نیاز به نشانه یا قید دستوری خاص، هم تداوم‌ناپذیری عمل در یک لحظه و هم پایان یافتن آن را نشان می‌دهند.

12. ?oso je vej-d-i dar hajât zej-d-i?

د.م. زدن حیاط در د.م. آمدن که وقتی

«وقتی که آمدی، در حیاط را بستی؟ (زدی).»

^۱ Leech

معادل «dar zajden» در فارسی، «بستنِ در» است. این فعل لحظه‌ای است، به این معنا که کنشِ «بستنِ در» در یک لحظه تحقق می‌یابد و در طول زمان تداوم ندارد. همچنین، این فعل غایت‌مند نیز هست؛ یعنی این کنش با رسیدن به پایان مشخص خود خاتمه می‌یابد.

13. dâ kija haj dar e-zan-e?

س.م_زدن_می در دائم چه کسی مادر

«دخترم چه کسی در می‌زند؟»

14. lamp-ce dâft-Ø e-tajest-Ø.

س.م_سوختن_می س.م_داشتن معرفه_لامپ

«لامپ داشت می‌ترکید.»

تفاوت گزاره‌های شماره‌ی (12) و (13) در این است که گزاره (13) به تکرار و استمرار وقوعِ عمل در گستره‌ای از زمان اشاره دارد. تکرار و استمرارِ این عمل مورد توجه گوینده‌ی گزاره قرار گرفته که تا زمان بیانِ این گزاره نیز عملِ «در زدن» ادامه داشته است. علی‌رغم یکسانیِ محمول به کار رفته برای اشاره به «بستنِ در» و «در زدن» در بختیاری، به کار رفتن نمود تام در مثال (12) می‌تواند در تشخیص نوع کنش کمک‌کننده باشد. در واقع نمود تام در این گزاره، نشان از کامل شدن کنش در زمان گذشته و تغییر حالتِ در، از باز به بسته می‌باشد. در گزاره‌ی (13) بر خلاف (12) تغییرِ حالتی رخ نمی‌دهد و صرفاً استمرارِ عمل «در زدن» مورد توجه گوینده بوده است.

در بختیاری، محمولِ «tajesten» در گزاره (14) معادلِ «سوختن لامپ» یا «ترکیدن»، در زبانِ فارسی است؛ «ترکیدن» فعلی لحظه‌ای است که [-مرحله‌ای] می‌باشد و در یک لحظه رخ می‌دهد و کنشی بدون تداوم است. اگر از آزمون‌های دوتی (۱۹۷۹) نیز به منظور غایت‌مند و غیرغایت‌مند بودن این محمول، کمک بگیریم با عبارتِ «در X مدت زمان» خوانشی طبیعی دارد. استفاده از این فعل در نمود استمرارِی، حاکی از اشاره به مرحله‌ی آغازین رخداد یا ورود به فرآیند آن است. در نتیجه، محمولِ «ترکیدن» ویژگیِ [+لحظه‌ای] خود را از دست داده است. علاوه بر این، ترکیدن لامپ مستلزم گذر از یک سری مراحل و فازهای متوالی است که در نهایت به مرحله‌ی پایانی، یعنی ترکیدن و سوختن لامپ منجر می‌شود. در گزاره‌های (13) و (14) ارزش لحظه‌ای بودن محمول از بین رفته است؛ چون در نمود استمرارِی بیان شده‌اند.

۴-۴. افعال غایت‌مند

یکی از مهم‌ترین ویژگی‌های افعال غایت‌مند این است که می‌توان آن‌ها را به مدت زمانی مشخص محدود کرد. در واقع، محمول‌های غایت‌مند معمولاً همراه با قیود زمانی مقید به کار می‌روند. برخی از افعال غایت‌مند (مانند مردن) یک نقطه‌ی پایان طبیعی دارند که این نقاط پایانی، معنای ذاتی خود گزاره می‌باشند. همانطور که پیش‌تر نیز اشاره شد، فعل «مردن» هم لحظه‌ای و هم غایت‌مند است؛ به این معنا که وقوع آن در یک لحظه کوتاه اتفاق می‌افتد و شروع و پایان آن تقریباً همزمان است، و در عین حال یک پایان مشخص و نهایی دارد، یعنی وقتی فرد می‌میرد، رویداد کامل شده و نتیجه‌ای قطعی دارد.

برای روشن‌تر شدن بحث و نشان دادن نحوه‌ی عملکرد ویژگی غایت‌مندی در ادامه نمونه‌هایی از جملات این گویش ارائه می‌شود.

15. je ru mo estaj-m-so^۱ si furuq.

فروغ برای پس‌اضافه-ا.م-خریدن من روز یک
«یک روز آن را برای فروغ خریدم.»

1_15. har hafte si furuq e-ston-om^۲

ا.م-خریدن-می فروغ برای هفته هر
«هر هفته برای فروغ می‌خرم.»

2_15. men da dejqe si furuq estaj-m^۳.

ا.م-خریدن فروغ برای دقیقه ده در
«در ده دقیقه برای فروغ خریدم»

با توجه به مثال‌های فوق، فعل «خریدن» با توجه به قید زمانی «ده دقیقه» در جمله‌ی (15-2) و نمود تام در جمله (15)، یک محمول کنشی غایت‌مند است. اما در جمله‌ی (1-15) این فعل با توجه به قید تکرار «هر هفته» و زمان حال ساده، خوانش عادی یافته است. همچنین این محمول، یک فعل کنشی است که حضور کنشگر در آن شفاف است؛ کنشگری در این افعال به معنای قابل کنترل و عمدی بودن کنش می‌باشد. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که غایت‌مند یا غیرغایت‌مند بودن یک محمول، ویژگی متغیری است که در خارج از بافت تعیین نمی‌شود. به عبارت دیگر، غایت‌مندی یک محمول از تعامل میان فعل‌های کمکی، فعل‌های واژگانی و سایر اقمار گزاره تعیین می‌شود.

۵. نتیجه‌گیری

در این جستار، نمود با استناد به آزمون‌های دوتی (۱۹۷۹) و جکندوف (۱۹۸۳) تحلیل و توصیف شد. طبقه‌بندی مربوط به انواع نمود (ایستا، کنشی، لحظه‌ای) مطابق با نظریه‌ی وندلر (۱۹۵۷) نیز صورت گرفت. داده‌های این پژوهش از گفت‌وگوهای روزمره‌ی پنج نفر از گویشوران ساکن غرب استان اصفهان، در طی پنج ساعت ضبط شده است.

در این پژوهش، اگرچه آزمون‌های دوتی (۱۹۷۹) و جکندوف (۱۹۸۳) در بسیاری از موارد برای تشخیص انواع نمود کارآمد بودند، اما در برخی گزاره‌ها نتوانستند نوع نمود را به روشنی تبیین کنند و گاه منجر به خلط میان انواع آن شدند. محمول «شناختن»، محمولی ایستاست و همانطور که اشاره شد، از ویژگی‌های افعال ایستا، تداوم‌پذیری و همچنین غیرغایت‌مند بودن آن‌هاست. طبق آزمون‌های دوتی (۱۹۷۹) محمول «شناختن»، باید با عبارت «برای X مدت زمان» خوانش طبیعی داشته باشد؛ اما در مثال زیر خلاف آن را مشاهده می‌کنیم: «برای ده دقیقه»^۴ در ده دقیقه آن مرد را شناخت. ویژگی [+/- غایت‌مند] در

^۱ گذشته‌ی ساده‌ی مصدر «خریدن» در صیغه‌ی اول شخص مفرد در لری بختیاری به صورت «estajd-om» و «estajm» صرف می‌شود.

^۲ در این جمله، «e» پیشوند استمراری و معادل «می» در زبان فارسی است؛ اما در جمله‌های (15) و (2_15) جزء ساختمان خود فعل است.

^۳ صورت دیگر این فعل در بختیاری «xerid-om» می‌باشد.

^۴ نشان دهنده‌ی غیردستوری بودن جمله می‌باشد.

افعال ایستا به گونه‌ای متفاوت عمل می‌کند و نمی‌توان در مورد این دسته از افعال تعمیم کلی ارائه کرد. برای مثال، فعل «شناختن» که فعلی ایستا است، با عبارت «به مدت X زمان» سازگار نیست، اما با عبارت «در X زمان» خوانشی طبیعی دارد. از ویژگی‌های اصلی افعال ایستا، غیرغایت‌مند بودن یا عدم اتمام‌پذیری آن‌هاست. این افعال، که صرفاً توصیف‌کننده‌ی حالت یا نگرش‌اند، هدف خاصی را دنبال نمی‌کنند و معمولاً با قیود مقید زمان ترکیب نمی‌شوند؛ با این حال، فعل «شناختن» در این خصوص رفتاری متفاوت از دیگر افعال ایستا نشان می‌دهد.

همچنین از نتایج حاصل از پژوهش، می‌توان چنین استنباط کرد که نمود در لری بختیاری، تحت تأثیر برآیند موضوع‌های مرتبط با فعل و قیده‌های آن تعیین می‌شود و می‌تواند از یک طبقه‌ی نمودی به طبقه‌ی دیگری تبدیل شود که در واقع پدیده‌ی نمودگردانی نیز در لری بختیاری رخ می‌دهد.

غایت‌مند و غیرغایت‌مند بودن، بهتر است به عنوان یک ویژگی در نظر گرفته شود تا یک طبقه‌ی نمودی؛ برای مثال محمولی مانند «*estajden*» به معنای «خریدن» در بختیاری، خارج از بافت یک محمول غیرغایت‌مند و در بافت با توجه به متمم، مفعول، سایر اقرار گزاره و یا نمود دستوری (برای مثال نمود تام) می‌تواند یک محمول غایت‌مند باشد. بنابراین صرف تکیه کردن به آزمون‌های دوتی (۱۹۷۹) و جکندوف (۱۹۸۳) نمی‌تواند در تعیین نوع نمود کمک کننده باشد و توجه به بافت معنایی و کاربردشناختی در تعیین نوع نمود اهمیت به‌سزایی دارد (فیلیپ^۱، ۲۰۱۲، ۲۰۱۱، ۲۰۰۴؛ روستین، ۲۰۰۴؛ کرافت؛ ۲۰۱۲). محمول‌هایی مانند «*morden*» در بختیاری نیز، یک فعل لحظه‌ای است که دارای یک نقطه‌ی پایانی است که به وقوع پیوستن و پایان آن، چنان در هم آمیخته که نمی‌توان آن‌ها را از هم تفکیک کرد.

محمول‌هایی مانند «*dar zajden*» به معنای «در زدن» در بختیاری در برخی از بافت‌ها نشان‌دهنده‌ی یک رخداد لحظه‌ای است و همچنین در برخی بافت‌های دیگر، می‌تواند نشان‌دهنده‌ی تکرار وقوع عمل باشد. «*dar zajden*» در بختیاری اگر در زمان گذشته‌ی ساده و با نمود تام به کار رود، فعلی لحظه‌ای است که با پایان آن، تغییر حالت رخ داده است؛ برای مثال حالت در از باز به بسته، تغییر پیدا کرده است.

در این گویش مفهوم استمرار، معمولاً با دو راهکار صوری، استفاده از فعل کمکی «*dâften*» به معنای «داشتن» و پیشوند فعلی «*e*» که معادل «می» در زبان فارسی است و راهکارهای معنایی مانند استفاده از قیده‌های مختلفی چون «*haj*» به معنای «دائماً یا پشت سرهم» بیان می‌شود. برای مثال در جمله‌ی (13) «*dâ kija haj dar e-zan-e?*»، پیشوند «*e*» و همچنین قید «*haj*» استمرار عمل «در زدن» را در گستره‌ی زمان نشان می‌دهد. با توجه به مثال‌های بررسی‌شده، با وجود به‌کارگیری یک محمول مشترک برای کنش‌هایی چون «بستن در» و «در زدن» در بختیاری، نوع نمود (تام یا استمرار) نقش تعیین‌کننده‌ای در تشخیص نوع کنش توسط مخاطب ایفا می‌کند.

ساخت استمرار در بختیاری، صرفاً به استمرار عمل، اشاره نمی‌کند. با توجه به افزایش بار نقشی ساخت استمرار در قرون اخیر، این ساخت به منظور اشاره به تحقق فعل در زمان آینده، در شرف وقوع بودن و تداوم عمل مورد استفاده قرار می‌گیرد که این رفتار نیز در بختیاری مشاهده می‌شود؛ همان‌گونه که از نظر گذشت، در جمله (14) «ترکیدن» فعلی لحظه‌ای است؛ اما پیشوند «*e*» در این فعل نشان از ورود به مراحل آغازین این رخداد یا در شرف وقوع بودن آن دارد. بنابراین پیشوند «*e*» در این

^۱ Filip

جمله استمرار عمل را نشان نمی‌دهد و فرافکنی به زمان آینده دارد. همچنین لری بختیاری، در نظام نمودی خود، نمودهای ایستا، کنشی و لحظه‌ای را شامل می‌شود.

منابع

- ابوالحسنی چیمه، زهرا (۱۳۹۰). انواع نمود واژگانی در افعال فارسی. /دب فارسی، ۱ (۶، پیاپی ۱۹۳): ۱۰۱-۱۲۰.
- آرانسکی، یوسف میخالوویچ (۱۳۸۷). *زبان‌های ایرانی*. ترجمه‌ی علی اشرف صادقی. چاپ اول. تهران: انتشارات سخن.
- اشمیت، رودیگر (۱۳۸۳). *راهنمای زبان‌های ایرانی: زبان‌های ایرانی نو (جلد ۲)*. ترجمه‌ی آرمان بختیاری و همکاران. تهران: ققنوس.
- امان‌اللهی بهاروند، سکندر (۱۳۸۵). *قوم لری: پژوهشی درباره‌ی پیوستگی قومی و پراکندگی جغرافیایی لرها در ایران*. تهران: آگه.
- انوری، حسن و حسن احمدی گیوی (۱۳۹۷). *دستور زبان فارسی ۲*. تهران: فاطمی.
- ایزدپناه، حمید (۱۳۷۶). *تاریخ جغرافیایی و اجتماعی لرستان: مقدمه‌ای بر آثار باستانی و تاریخی لرستان*. تهران: انجمن آثار و مفاخر فرهنگی.
- چراغی، زهرا و غلامحسین کریمی دوستان (۱۳۹۲). طبقه‌بندی افعال زبان فارسی بر اساس ساخت رویدادی و نمودی. *پژوهش‌های زبانی*، ۴ (۲): ۴۱-۶۰.
- حبیبی، محمدطاهر (۱۳۹۵). بررسی تطبیقی دستور زبان فارسی و لری (ساختار فعل). پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد. گروه زبان و ادبیات فارسی. دانشگاه پیام نور مرکز لوسانات.
- حق‌بین، فریده و آرزو سلیمانی (۱۳۹۵). زمان دستوری و نمود در گویش لری بالاگریوه. *دو ماهنامه‌ی جستارهای زبانی*، ۷ (۲): ۲۴۵-۲۶۲.
- دانش پژوه، فاطمه؛ کریمی دوستان، غلامحسین؛ محمد ابراهیمی؛ زینب و بلقیس روشن (۱۳۹۲). ماهیت نمود واژگانی فعل و رابطه‌ی آن با تکرار ستاک ساز غیر معلوم *İā-* در کردی سورانی. *زبان شناسی و گویش‌های خراسان دانشگاه فردوسی مشهد*، ۵ (۱): ۵۳-۸۰.
- راولینسون، هنری (۱۳۶۰). *سفرنامه‌ی راولینسون؛ گذر از زهاب به خوزستان*. ترجمه‌ی سکندر امان‌اللهی بهاروند. تهران: آگه.
- رضایی، والی و مریم امانی بابادی (۱۳۹۲). نمود دستوری در گویش لری بختیاری. *فصلنامه‌ی مطالعات زبان و گویش‌های غرب ایران*، ۱ (۳): ۱۳۹-۱۵۷.
- سرلک، رضا (۱۳۸۹). *طایفه‌ی سرلک شاخه‌ای کهن از ایل بختیاری: بازنگاری و تحلیل دویست سند نو یافته از صفوی تا عصر حاضر*. تهران: طهوری.
- سلطانی، لیلا (۱۳۹۱). توصیف فعل در گویش لری بختیاری ده تیرانی الیگودرز. پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد. گروه زبان شناسی و زبان‌های خارجی. دانشگاه پیام نور مرکز تهران جنوب.
- ضیامجیدی، لیلا و فریده حق بین (۱۳۹۷). نمود فعل در زبان لری و گونه‌های آن. *فصلنامه‌ی مطالعات زبان‌ها و گویش‌های غرب ایران*، ۶ (۲۲): ۹۳-۱۱۰.
- طاهری، اسفندیار (۱۳۸۵). فعل در گویش بختیاری، (۵): ۸۶-۱۰۶.
- عباسی، زهرا (۱۳۹۴). نمود واژگانی افعال مرکب در گویش بیرجندی. *مجله‌ی زبان شناسی و گویش‌های خراسان دانشگاه فردوسی مشهد*، ۷ (۲، پیاپی ۱۳): ۳۹-۶۰.
- عباسی، ندا و آرزو نجفیان (۱۳۹۴). ساخت فعل ماضی در گویش بختیاری چهارلنگ، به اهتمام سپه‌وند، عبدالله (ویراستار). *مجموعه مقالات نخستین همایش ملی زبان‌های بومی زاگرس*: ۴۱۲-۴۳۳.
- فاندرحمت، عیسی (۱۳۹۵). *میرجهانگیرخان و نام بختیاری*. *فصلنامه‌ی فرهنگی و اجتماعی پرسپیک زاگرس*، ۱ (۱): ۵۷.
- موسوی، حمزه (۱۴۰۱). وضعیت نمود استمراری در گویش لری بالاگریوه. *فصلنامه‌ی مطالعات زبان‌ها و گویش‌های غرب ایران*، ۱۰ (۱): ۳۷-۵۸.
- نغزگوی کهن، مهرداد (۱۳۸۹). افعال معین و نمایش نمود در زبان فارسی. *ادب پژوهی*، (۱۴): ۹۳-۱۱۰.
- ویسی حصار، رحمان (۱۳۹۴). زمان و نمود در کردی موکریانی. *فصلنامه‌ی مطالعات زبان‌ها و گویش‌های غرب ایران*، ۲ (۸): ۱۰۱-۱۲۴.

- Anonby, E. (2003). Update on Lori: How many languages?. *Journal of the Royal Asiatic Society*, 13(2), 171-197.
- Bybee, Joan L., William Pagliuca & Revere D. Perkins. (1994). *The Evolution of Grammar: tense, aspect and modality in the languages of the worl*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Comrie, B. (1976). *Aspect*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Comrie, B. (1985). *Tense*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Croft, W. (2012). *Verbs: Aspect and causal structure*. New York: Oxford.
- Dahl, O. (1985). *Tense and aspect systems*. Blackwell.
- Dowty, D. R. (1979). *Word meaning and montage grammar*. Dordrecht: Kluwer Academic Publisher.
- Filip, H. (2004, September). The telicity parameter revisited. In *Semantics and Linguistic Theory* (pp. 92-109).
- Filip, H., Maienborn, C., von Heusinger, K., & Portner, P. (2019). Aspectual class and Aktionsart. *Semantics-Noun phrases and verb phrases*, 274-312.
- Filip, H. (2012). "Lexical aspect". *The Oxford handbook of tense and aspect*, 721-751.
- Hewson, J., & Bubenik, V. (1997). *Tense and Aspect in IndoEuropean Languages*. Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamin.
- Holt, J. (1943). *Etudes d'aspect Acta Jutlandica 15.2*. Kobenhavn: Universitetsforlaget Aarhus enjarmunksgaard.
- Jackendoff, R. S. (1983). *Semantics and Cognition*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Kenny, A. (1963). *Actions, emotions and will*. London: Routledge and Kegan paul.
- Kroeger, P. R. (2005). *Analyzing Grammar: An Introduction*. Cambridge University Press.
- Löbner, S. (2013). *Understanding semantics* (2nd ed.). Routledge.
- MacKinnon, C. (2011). "Lori dialects". *Encyclopedia Iranica* 18. New York: *Center for Iranian Studies, Columbia University*. Online address: <http://www.iranicaonline.org/articles/lori-dialects>.
- Pavey, E. L. (2010). *The Structure of Language, An Introduction to Grammatical Analysis*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Reichenbach, H. (1947). *Elements of Symbolic Logic*. New York: The Macmillan Company.
- Richards, J., & Schmidt, R. (2002). *Longman Dictionary of Language Teaching and Applied Linguistics*. London and New York: Longman.
- Rothstein, S. (2004). *Structuring events: A study in the semantics of lexical aspect*. Blackwell.
- Ryle, G. (1949). *The concept of mind*. Chicago: University of Chicago Press.
- Smith, C. S. (1991/1997). *The Parameter of Aspect*. Dordrecht: Kluwer.
- Van Valin, Jr., & Robert, D. (2007). *Exploring the Syntax- Semantic interface*. Cambridge: University Press.
- Vendler, Z. (1957). Verbs and times. *The Philosophical Review*, 66 (2), 143-160.
- Vendler, Z. (1967). *Linguistics in philosophy*. Cornell University Press.